

KARTANOT JA MÄNTSÄLÄ MIELESSÄIN

Lokakuisena tiistaiamuna lähdimme yhdistyksen järjestämälle syysretkelle, kohteenamme kartanoistaan kuuluisa Mäntsälä. "Mäntsälä mielessäin, Mäntsälä mielessäin..." kun köröttelimme vähäsateista tietä kohti Mäntsälän matkahuolto.

Sieltä saimmekin joukkoomme paikallisen kartanohistorian hyvin tuntevan oppaan, joka kertoi yleisesti 1580 luvulla perustetun Mäntsälän tärkeimmät nähtävyydet ja yleisimmät asiat pähkinänkuoressa.

Näin suuntasimme kohti ensimmäistä herraskartanoa, joka oli Hirvivaaran kartano. Linja-autossa, kartanon pihassa alkoikin sitten paikallishistorian oppitunnit. Hirvivaaran kartano on osa Lassilan perintötilaa, jonka tulitikkutehtailija Herman Holmberg rakennutti itselleen kodiksi 1900 -luvun alussa. Mielenkiintoista elämää vietti Herman herra kartanossaan. Omistajat vaihtuivat ja Helsingin kaupungin omistaessa kartanon se toimi sotilassairaalana ja vanhainkotinakin. Nykyinen omistaja on saneerannut kartanoa ja siellä toimii Hotelli ja ravintola. Tulitikkutehdaskin on vielä olemassa, joskaan ei enää toiminnassa. Kartanon nykypäivään kuuluu myös luomuviljely, johon saimme käydä tutustumassa ja kuulumme menetelmistä, miten luomulla saadaan hyvä kasvu aikaiseksi.

Luomuviljely taisi meissä herättää pienen nählän tunteen, joten suuntana olikin seuraavaksi Sälinkään kartano ja maittava ruokailu. Tämän empire -ajan kartanon omistus juontaa Ruotsin puolelle. 1600 -luvun alussa Ruotsin kuningas Kaarle IX lahjoitti kartanon silloiselle ratsumestarin leskelle Gertrud von Ungernille, koska ratsumestari oli pelastanut kuninkaan hengen Kirkholman taistelussa saaden itse surmansa. Leski "Kerttu" sai näin lahjoituksen, jonka kokonaispinta-ala oli n. 7300 hehtaaria.

Vuosien kuluessa avioliittojen kautta kartano siirtyi varakkaalle Gardien suvulle. Maatkin myytiin Hans Stjernvallille. 1800 -luvun alussa kartanon herruus vaihtui jälleen ja sen otti käsiinsä Henrik Sohlberg. Hänen aikanaan tilalle perustettiin Sälinkään Lasitehdas.

Kartanon siirryttyä venäläissyntyiselle Tirkowille tahti muuttui kartanossa, sillä hän lisäsi torppareiden taksvärkkipäivien lukumäärää ja muutti työt työurakoiksi. Tämä aiheutti riitoja torppareiden ja isännän välille. Vuonna 1919 voimaan tuli laki, joko antoi torppareille oikeuden lunastaa torpat itselleen. Kaikki Sälinkään 104 torpparia käyttivät tätä mahdollisuutta hyväkseen. Kartanon pihalla on näille torppareille tehty muistomerkki; jokaisen torpan pihasta otetussa kivessä on torpan nimikaiverus ja niistä sitten yhteen sovitellen muodostettu kyseinen muistomerkki torppariajoista.

Torpat ovat hävinneet, niin myös sen ajan kartanoelämä. Viimeisin kartanoherra oli Sälinkään omistajana August Eklöf. Kartano menetti maansa sodan jälkeen siirtolais- ja rintamamiestaloiksi, päärakennus siirtyi Mäntsälän kunnan omistukseen ja lastenkoti toimi näissä tiloissa aina vuoteen 1976 saakka. Nykyisin Sälinkään kartanoseura pitää päärakennuksessa tilausravintolaa. Me retkeläiset testasimme kartanoruokaa ja täytyy kiitosmaininta antaa. Oli ruoka niin suunmukaista ja kerrasaan hyvää.

Tyytyväisinä jatkoimme eteenpäin ja siirryimme 1500 -luvun Saaren kartanon historiaan. Tämä kartano on viimeisimpiä yksityiskodiksi tehtyjä linnoja Suomessa. Viimeiset omistajasuvut ovat olleet Sederholm- ja de la Chapelle -suvut. Viimeisen omistajasuvun aikana kartanoon perustettiin Mäntsälän suurin tulitikkutehdas. Tehdas työllisti runsaasti paikkakuntalaisia. Haapapuuta kasvoi paikkakunnalla paljon, joten tehdas sai materiaalin tikun tekoon lähimetsistä. Yksityisomistus kuitenkin eri vaiheitten jälkeen päättyi ja kartanon otti ohjaksiinsa v. 1935 Suomen valtio. 1940 luvulta alkaen alettiin kartanossa kehittää koulutusta sodassa invalidisoituneille työelämään ja erilaisiin ammatteihin. Nykyisin koulutus jatkuu maatalous- ja puutarha-alan koulutuksena. Kartanon mailla on runsaasti puuvartisista kasveja, koriste- ja perennapensaita, sekä satamäärin kesäkukkalajeja. Helsingin yliopiston Eläinlääketieteellisen tiedekunnan toimintaa on myös keskitetty Saaren kartanoon.

Näimme pienen läpileikkauksen kartanon huoneista, joskin niistä on tehty tämän päivän rytmiiin sopivia luokahuoneita. Oma silmä hiveli isolta parvekkeelta avautuva näköala. Mieleen jäi myös horoskooppi -aiheinen katto portaikossa. Ostimme kartanosta tulitikkurasioita, jotka muistutti tikuntekoojoista vanhoine etiketeineen, joskin rasiat on tänä päivänä tehty muualla kuin Suomessa. Saaren tulitikkutehtaasta on enää jäljellä vain muistomerkki kartanon alueella.

tehtaasta on enää jäljellä vain muistomerkki kartanon alueella.

Saaren kartanomaisemista menimme vielä kahvihampaan pakottaessa Kotipiirin vintille, missä meitä odotti kahvi juuri leivotun nisusen kanssa. Samalla vintillä oli mahdollisuus ostaa lähituottajien käden-taitotöitä laidasta laitaan. Alakerrasta sai vaikka ternimaitoa kotiin viemiseksi.

Selkosanaisen oppaan välityksellä oli päästy hetkeksi siihen rikkaaseen maailmaan, mihin ei juurikaan muuten ole mahdollisuuksia. Tarinoissa kartanoiden historia elää ja kulkee sukupolvelta toiselle.

Kiitosten kera jätimme hyvästit oppaalle ja lähdimme kotia kohti. "Mäntsälä mielessäin...". Toivottavasti meillä on pimeinä iltoina muistelemista näistä kartanoista, torppareista ja tulitikkutehtailijoista.

Kiitos matkan toteutuksesta.

Jrma Haanpää

